

บทความวิจัย

**สภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส**

มาหามะรือสะลี บินเซ็ง *

อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต **

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส 2) เปรียบเทียบระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส ตามตัวแปรตำแหน่งและวุฒิการศึกษา และ 3) ศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางพัฒนาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ ผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ พนักงานจ้างสอนอิสลามศึกษา และครู จำนวนทั้งสิ้น 272 คน และผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ จำนวน 6 คน โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ และขั้นตอนที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนรายด้านพบว่า ด้านสื่อการเรียนการสอน มีปัญหาและความต้องการอยู่ในระดับมาก
2. ผลการเปรียบเทียบระดับสภาพปัญหาการใช้หลักสูตรตามตัวแปรตำแหน่งและวุฒิการศึกษาต่างกัน พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน ส่วนผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาตามตัวแปรตำแหน่งต่างกัน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน พบว่า โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน
3. ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล

คำสำคัญ: การใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา, สภาพปัญหาและความต้องการ

* นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

** รองศาสตราจารย์ (ดร.) สาขาวิชาการบริหารและการจัดการการศึกษาอิสลาม วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต

RESEARCH

Problems and Needs of Implementing Islamic Studies Curriculum of Lower Secondary Level B.E. 2551 of Municipality Schools in Narathiwat Province*Mahamarosalee Binseng*^{*}*Ibrahim Narongraksakhet*^{**}**Abstract**

The objectives of the thesis were to 1) study the level of problems and needs of implementing Islamic studies curriculum of lower secondary level B.E. 2551 of municipality schools in Narathiwat Province 2) Compare the level of problems and needs of implementing Islamic studies curriculum of lower secondary level B.E. 2551 of municipality schools in Narathiwat Province according to variable of work positions and qualification 3) Collect and propose suggestions and developing ways in implementing Islamic studies curriculum of lower secondary lever B.E. 2551 of municipality schools in Narathiwat Province. The sample of the research was 272 persons of school administrators, academic section heads and Islamic subject teachers besides 6 persons for interview.

The Result of the research shows that:

1. The problem of implementing Islamic studies curriculum of lower secondary lever B.E. 2551 of municipality schools in Narathiwat Province in general is in medium level. When regarded to each category, the problem and need of teaching media is in the level of “very much”.

2. The result of the comparison of the problem level in implementing the curriculum between different work positions and qualification shows that the problem in general is statistically significant different at 0.5 in each category. The result of the comparison of the need of implementing the curriculum between different work positions shows that it is not different in general, whereas it is statistically significant different at 0.5 in each category between different qualified samples.

3. There were some suggestions and developing ways in implementing the curriculum of lower secondary lever B.E. 2551 in 4 fields: curriculum implement, teaching management, teaching media and evaluation.

Keywords: The curriculum of Islamic studies, problems and needs.

^{*} Graduate Student, Department of Islamic Educational administration and Management, Islamic Studies College, Prince of Songkla University, Pattani Campus

^{**} Assoc. Prof. (Dr.) and Lecturer, Department of Islamic Educational administration and Management, Islamic Studies College, Prince of Songkla University, Pattani Campus

บทนำ

การสอนวิชาอิสลามศึกษาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนของรัฐที่ผ่านมา มีข้อจำกัดในด้านการจัดการหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ไม่ชัดเจน จนทำให้การเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐไม่สามารถสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยชุมชนมองว่าโรงเรียนของรัฐเป็นโรงเรียนอีกรูปแบบหนึ่งที่ไม่ใช่โรงเรียนของชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ความศรัทธา และไม่มั่นใจว่าโรงเรียนจะสามารถสร้างภูมิคุ้มกันความเป็นวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมให้กับบุตรหลาน ทำให้เกิดความรู้สึกที่ว่าโรงเรียนแปลกแยกจากชุมชน จากลักษณะปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับความคิดเห็นของรุ่ง แก้วแดง (2548) ที่ได้กล่าวว่าการจัดการศึกษาในพื้นที่นี้ยังคงประสบปัญหาในหลายประการ เช่น ปัญหาการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ขาดการบูรณาการระหว่างความรู้ความเข้าใจด้านเนื้อหาสาระรายวิชาสัมพันธ์กับสาระความเข้าใจด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม การเรียนการสอนมีลักษณะแยกออกจากวิถีชีวิตแท้จริงที่มนุษย์พึงเรียนรู้ ทั้งความรู้คู่คุณธรรม และความคิดเห็นของอมรรวิษฐ์ นาครทรรพ (2550) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การจัดการศึกษายังประสบปัญหาอีกมาก โดยเฉพาะในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งนับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เต็มไปด้วยกลุ่มคนที่หลายหลายชาติพันธุ์ โดยร้อยละ 80 ของประชากรในพื้นที่เป็นชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลาม และตามความเชื่อของชาวไทยมุสลิม การอบรมบ่มเพาะให้ลูกหลานเป็นมุสลิมที่ดีถือเป็นเป้าหมายที่สำคัญของชีวิต ศาสนาอิสลามจึงเป็นทั้งศาสนาและวิถีชีวิตในพื้นที่สามจังหวัดอันได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส

โรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาสได้มีการใช้ระบบการเรียนการสอนอิสลามศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งในระดับประถมศึกษาได้มีการเรียนการสอนอิสลามศึกษาที่อาศัยในหมวดสังคม ส่วนการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในระดับมัธยมศึกษาเดิมเป็นหลักสูตรอิสลามศึกษาอิบตีดาอียะฮ์ แต่ปัจจุบันมีบางโรงเรียนในสังกัดเทศบาลได้นำหลักสูตรอิสลามศึกษา 2551 มาใช้ที่ควบคู่กับระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลังจากที่กระทรวงศึกษาธิการได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยดำเนินการจัดระบบการศึกษาแบบควบคู่ เพื่อรองรับนโยบายการแก้ไขปัญหาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และให้เป็นไปตามระบบการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบและปฏิบัติงานสอนวิชาอิสลามศึกษาในโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองนราธิวาส โดยตรงมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอิสลามศึกษาและพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้ เป็นไปตามหลักคำสอนของศาสนา จึงมีความสนใจและวิจัยเรื่องสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาสตามตัวแปรตำแหน่งและวุฒิการศึกษา
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างหลักสูตรให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนมากที่สุด

2. ได้ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้เป็นที่น่าพอใจตามเป้าหมายของการศึกษาที่มุ่งหวัง ให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีความดี เป็นคนที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

กรอบแนวคิดการวิจัย

1. การดำเนินการวิจัย

แบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยขั้นตอนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) จากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา และขั้นตอนที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ ตำแหน่ง และวุฒิการศึกษา

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส ตามลักษณะงาน 4 ด้าน คือ 1) ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน และ 4) ด้านการวัดและประเมินผล

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 10 คน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 10 คน พนักงานจ้างสอนอิสลามศึกษา จำนวน 69 คน และครู จำนวน 354 คนรวมทั้งสิ้น 443 คน จากโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส จำนวน 10 โรงเรียน

ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 10 คน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 10 คน พนักงานจ้างสอนอิสลามศึกษา จำนวน 69 คน และครู จำนวน 183 คนรวมทั้งสิ้น 272 คน และผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ คือ ผู้บริหารโรงเรียนและศึกษานิเทศก์ โดยสุ่มมาเป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 6 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 รูปแบบของเครื่องมือ

เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยได้ดัดแปลงข้อถามคำถามมาจากงานวิจัยของ ชูมัยยะห์ สาและ (2551) เฉลิมพล และชัน (2550) นงลักษณ์ ะยะมีะสาและ (2540) ดุสิต ณ สุวรรณ (2539) นันทา แวรวสว่าง (2534) ณรงกรณ์ ชำนาญเวช (2536) นุกูล ชูบุญ (2540) โชคชัย รัตนอุดม (2548) นพรัตน์ ศรีรุณ (2542) และดำรง เสตสัน (2548)

แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส 4 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส

แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยสามารถปรับคำถามให้ยืดหยุ่นตามสถานการณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ ทั้งนี้การสัมภาษณ์จะอยู่ภายในกรอบที่กำหนดไว้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ดังนี้

1) ข้อมูลของสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2) ข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส ตามลักษณะงาน 4 ด้าน คือ ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3) ข้อมูลข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลจากการจัดบันทึกและข้อมูลจากเทปบันทึกเสียงที่ถอดเป็นบทสนทนา มาวิเคราะห์เนื้อหาตามหัวข้อที่กำหนด แล้วนำเสนอข้อมูลเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส สรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส

1. ผลการวิเคราะห์ระดับปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.44$, $SD = .77$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสื่อการเรียนการสอนมีปัญหาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, $SD = .83$) ส่วนด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อในแต่ละด้าน ปรากฏผลดังนี้

1.1 ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ พบว่า อยู่ในระดับมาก 2 ข้อ คือ ข้อ 6 การกำหนดเป้าหมาย /

มาตรฐานของหลักสูตรอิสลามศึกษา ($\bar{X} = 3.64$, $SD = 1.13$) และข้อ 7 การจัดทำแผนการปรับปรุงโครงสร้างตามอิสลามศึกษา ($\bar{X} = 3.51$, $SD = .88$) ส่วนข้ออื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 1 การจัดให้มีการประชุมก่อนเปิดภาคเรียนเพื่อเตรียมพร้อมที่จะดำเนินการเรียนการสอนในวันเปิดภาคเรียน ($\bar{X} = 3.01$, $SD = 1.20$)

1.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ข้อ คือ ข้อ 13 การจัดตารางเรียน ($\bar{X} = 3.77$, $SD = .82$) ข้อ 16 การใช้เทคนิคหรือวิธีการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ($\bar{X} = 3.57$, $SD = .91$) และข้อ 17 การสอนซ่อมสำหรับนักเรียนที่มีปัญหาการเรียน ($\bar{X} = 3.52$, $SD = .86$) ส่วนข้ออื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 21 การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา ($\bar{X} = 3.35$, $SD = .94$)

1.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า อยู่ในระดับมาก 7 ข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 31 การส่งเสริมให้ครูผลิตหนังสือเสริมการเรียน ($\bar{X} = 3.80$, $SD = .96$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดซึ่งมีระดับปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ ข้อ 24 วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อจัดทำสื่อการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.34$, $SD = .93$)

1.4 ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ ข้อ 33 การวัดและประเมินผลระดับสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.84$, $SD = 4.48$) ส่วนข้ออื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 35 การวัดและประเมินผลรายวิชา ($\bar{X} = 3.20$, $SD = 1.06$) และข้อ 38 การวัดและประเมินผลระหว่างเรียน ($\bar{X} = 3.20$, $SD = .98$)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$, $SD = .77$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสื่อการเรียนการสอนมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$, $SD = .76$) ส่วนด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล มีความต้องการอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อในแต่ละด้าน ปรากฏผลดังนี้

2.1 ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ พบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ ข้อ 6 การกำหนดเป้าหมาย / มาตรฐานของหลักสูตรอิสลามศึกษา ($\bar{X} = 3.52$, $SD = 1.21$) ส่วนข้ออื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 3 การกำหนดวิสัยทัศน์/พันธกิจการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ($\bar{X} = 3.04$, $SD = .96$)

2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ ข้อ 13 การจัดตารางเรียน ($\bar{X} = 3.71$, $SD = .90$) ส่วนข้ออื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 21 การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา ($\bar{X} = 3.30$, $SD = .90$)

2.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า อยู่ในระดับมาก 7 ข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อ 31 การส่งเสริมให้ครูผลิตหนังสือเสริมการเรียน ($\bar{X} = 3.86$, $SD = .93$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดซึ่งมีระดับปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง คือ ข้อ 24 วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อจัดทำสื่อการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.28$, $SD = .92$)

2.4 ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ คือ ข้อ 33 การวัดและประเมินผลระดับสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.54$, $SD = 7.63$) ส่วนข้ออื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ข้อ 38 การวัดและประเมินผลระหว่างเรียน ($\bar{X} = 3.19$, $SD = .93$)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส ตามตัวแปรตำแหน่งและวุฒิการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับสภาพปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา ตามตัวแปรตำแหน่งและวุฒิการศึกษา

1.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับสภาพปัญหาตามตัวแปรตำแหน่ง พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2 รายการ คือ ตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน ($\bar{X}=3.78$, $SD=.99$) และพนักงานจ้างสอนอิสลามศึกษา ($\bar{X}=3.70$, $SD=.92$) ส่วนตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายวิชาการ ($\bar{X}=3.17$, $SD=.50$) และครู ($\bar{X}=3.34$, $SD=.68$) อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในระดับสภาพปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา เป็นรายด้านตามตัวแปรตำแหน่งต่างกัน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน และเมื่อทดสอบความแตกต่างกันด้วยวิธีของเซฟเฟ (Sheffe) พบว่า คู่ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้และด้านสื่อการเรียนการสอนได้แก่ ตำแหน่งพนักงานจ้างสอนอิสลามศึกษากับครู ส่วนด้านการวัดและประเมินผล ได้แก่ ตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนกับหัวหน้าฝ่ายวิชาการ ผู้บริหารโรงเรียนกับพนักงานจ้างสอนอิสลามศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนกับครู และพนักงานจ้างสอนอิสลามศึกษากับครู

1.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับสภาพปัญหาตามตัวแปรวุฒิการศึกษา พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ปริญญาตรี ($\bar{X}=3.50$, $SD=.79$) ปริญญาโท ($\bar{X}=3.16$, $SD=.60$) และปริญญาเอก ($\bar{X}=2.62$, $SD=.00$) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาในระดับสภาพปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา เป็นรายด้านตามตัวแปรวุฒิการศึกษาต่างกัน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เฉพาะด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ และด้านการจัดการเรียนการสอน และเมื่อทดสอบความแตกต่างกันด้วยวิธีของเซฟเฟ (Sheffe) พบว่า คู่ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ วุฒิกการศึกษาปริญญาตรีกับปริญญาโท

2. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา ตามตัวแปรตำแหน่งและวุฒิการศึกษา

2.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบตามตัวแปรตำแหน่ง พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 1 รายการ คือ พนักงานจ้างสอนอิสลามศึกษา ($\bar{X}=3.59$, $SD=.91$) ส่วนตำแหน่งอื่นๆอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในระดับความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา เป็นรายด้านตามตัวแปรตำแหน่งต่างกัน พบว่า ไม่แตกต่างกัน

2.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบตามตัวแปรวุฒิการศึกษา พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ปริญญาตรี ($\bar{X}=3.50$, $SD=.79$) ปริญญาโท ($\bar{X}=3.08$, $SD=.38$) และปริญญาเอก ($\bar{X}=2.62$, $SD=.00$) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาในระดับความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา เป็นรายด้านตามตัวแปรวุฒิการศึกษาต่างกัน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล และเมื่อทดสอบความแตกต่างกันด้วยวิธีของเซฟเฟ (Sheffe) พบว่า คู่ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ วุฒิกการศึกษาปริญญาตรีกับปริญญาโท

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ปรากฏผล ดังนี้

1.1 **ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้** พบว่า ข้อที่มีความถี่มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ หลักสูตรต้องมีความเป็นเอกภาพและสามารถนำไปใช้ได้จริง ควรมีการปรับปรุงหลักสูตร และกำหนดมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ให้มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงและบริบทของชุมชนและสังคม และควรส่งเสริมให้ครูได้รับความรู้ โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจการพัฒนาหลักสูตรอิสลาม หรือเข้ารับการอบรมหลักสูตรอิสลาม

1.2 **ด้านการจัดการเรียนการสอน** พบว่า ข้อที่มีความถี่มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ควรจัดบรรยากาศห้องเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน ควรใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย และควรมีการอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการจัดการเรียนการสอนแก่ครูผู้สอน

1.3 **ด้านสื่อการเรียนการสอน** พบว่า ข้อที่มีความถี่มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ควรอบรมครูเกี่ยวกับการจัดทำสื่อการสอน ผู้บริหารควรจัดงบประมาณให้ครูผลิตสื่ออย่างเพียงพอ และควรมีสื่อการสอนที่หลากหลาย

1.4 **ด้านการวัดผลและประเมินผล** พบว่า ข้อที่มีความถี่มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ควรจัดอบรมรูปแบบการวัดผลและประเมินผล ควรออกแบบชุดแบบทดสอบกลางที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และควรประเมินผลครูผู้สอนโดยการนิเทศการสอนภาคเรียนละ 1 ครั้ง

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ปรากฏผล ดังนี้

2.1 **ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้** มีแนวทางการพัฒนา ได้แก่ 1) ควรพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ประเมินระหว่างการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ นำมาพัฒนาให้ได้หลักสูตรที่ทันสมัยและเหมาะสมตลอดเวลา 2) ครูผู้สอนต้องมีความรู้เรื่องหลักสูตรอย่างถ่องแท้ 3) ควรจัดอบรมครูเรื่องหลักสูตรและการนำไปใช้ทุกปี เพื่อเป็นการกระตุ้นและทบทวนความรู้ให้กับครูผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ 4) ควรพัฒนามุ่งเน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการของศาสนา และยึดการดำรงชีวิตให้มีจิตสำนึกปฏิบัติดีในเชิงประจักษ์ มีจิตสาธารณะเป็นที่รักของทุกคน และ 5) การนำหลักสูตรไปใช้ควรได้รับการเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ตลอดจนจนทำให้ความเข้าใจกับผู้ปกครองและนักเรียน

2.2 **ด้านการจัดการเรียนการสอน** มีแนวทางการพัฒนา ได้แก่ 1) ควรจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ โดยสามารถพัฒนาทักษะผู้เรียนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย 2) ควรให้ครูพลัดกันนิเทศการสอนของกันและกัน เพื่อเป็นการเติมเต็ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคนิคการสอนที่แตกต่างกัน หรือจัดให้มีการนิเทศการสอนของครูทุกเทอม 3) ควรบูรณาการให้กระชับ เพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างชัดเจน สามารถนำไปใช้ในชีวิตรจริงได้อย่างเหมาะสมและถูกต้องตามหลักศาสนา 4) เน้นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนพัฒนาการสอนให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพัฒนาที่ทักษะการคิดอย่างเป็นขั้นตอนและสร้างสรรค์ 5) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเสริมหลักสูตรที่เหมาะสม และนำนักเรียนเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ และ 6) ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถอย่างเหมาะสมและมีจิตสาธารณะในการบริการความรู้แก่ชุมชน

2.3 **ด้านสื่อการเรียนการสอน** มีแนวทางการพัฒนา ได้แก่ 1) พัฒนาและผลิตสื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน เน้นการผลิต และพัฒนาด้วยตนเอง จัดให้มีศูนย์รวมสื่อและแบ่งปันกันใช้สื่อภายในโรงเรียนและภายในสังกัด 2) ควรใช้สื่อในการเรียนการสอนทุกครั้ง และมีความหลากหลาย เพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างดี 3) ควรใช้สื่อที่ทันสมัย เพื่อให้ นักเรียนมีความเป็นพลโลก ทันโลก และทันเหตุการณ์ 4) หน่วยงานต้นสังกัดควรส่งเสริมงบประมาณด้านสื่อ

การเรียนการสอน 5) ส่งเสริมให้ครูผู้สอนรู้จักผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน โดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และ บทเรียนออนไลน์ และ 6) ควรจัดให้มีห้องสื่อการสอนอิสลาม

2.4 ด้านการวัดและประเมินผล มีแนวทางการพัฒนา ได้แก่ 1) ใช้เทคนิคการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และรายงานผลให้ผู้เรียนทราบ เพื่อให้มีการพัฒนาตนเอง 2) ควรจัดอบรมการวัดและประเมินผลแก่ครูผู้สอนและการวิจัยชั้นเรียน 3) ควรจัดให้มีการวัดและประเมินผลหลายๆด้าน เช่น ด้านความรู้และด้านการปฏิบัติ 4) ควรมีการจัดทำข้อสอบกลางเพื่อใช้ในการวัดผลและประเมินผล และ 5) ควรมีการจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดผลและประเมินผล

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา มีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปราย ดังนี้

1. ระดับปัญหาสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นูรีเยะ รักษิ์ปราชญ์ (2551 : บทคัดย่อ) เรื่องปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษา (อิบตีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าปัญหาการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษา (อิบตีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามความเห็นของหัวหน้างานวิชาการและครูสอนอิสลามศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของนิตยา มัสเยาะ (2545 : บทคัดย่อ) เรื่องปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษาในทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิมจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ในทัศนะผู้บริหารและผู้สอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมและรายด้านพบว่าปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

ผลวิจัยที่เป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมาจากหลายกลุ่ม ซึ่งเป็นไปได้ว่าส่วนใหญ่ยังไม่คุ้นเคยกับหลักสูตรอิสลามศึกษา หรือมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในระดับหนึ่งเท่านั้น ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการอบรมให้มีความรู้และประสบการณ์มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับอันนะฮฺลาวี (al-Nahlāwī, 1983 : 173 - 175) ที่ได้กล่าวถึงคุณสมบัตินักเรียนพึงประสงค์ของครูว่า จะต้องมีการพัฒนาตนเองด้วยการคว้าหาความรู้ใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ มีความรู้เพียงพอในเนื้อหาวิชาที่สอน ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนเกิดความเชื่อถือในตัวครู และครูจะต้องมีความเชี่ยวชาญในการเลือกใช้วิธีการสอนที่หลากหลายอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับ อัลมุบิล (al-Muqbil, 1983 : 173 - 175) ที่ได้กล่าวไว้ในประเด็นเดียวกันนี้ว่า ครูต้องสามารถควบคุมนักเรียนและชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง พร้อมกับสามารถเลือกวิธีแก้ปัญหาต่างๆในการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม มีความรู้ที่เพียงพอในเนื้อหาวิชา เทคนิค และสื่อการสอน สามารถปรับใช้สิ่งดังกล่าวอย่างเหมาะสม

และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล มีปัญหาและความต้องการอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฮัจญะ มาลีนิ (2546 : บทคัดย่อ) เรื่อง การประเมินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสตูล พบว่า การนิเทศติดตามและประเมินผลยังอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ มุฮัมมัดนาเซ สามะ (2551) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอน

อิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรจังหวัดยะลา พบว่าด้านการวัดและประเมินผล วิธีการวัดและประเมินผลยังไม่ชัดเจน ครูอิสลามศึกษาบางคนยังขาดเทคนิคและประสบการณ์ในการสร้างเครื่องมือหรือแบบทดสอบ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ นูรีซัน คอเลาะ (2551) เรื่องสภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี พบว่า สภาพการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี ตามความเห็นของผู้บริหารโรงเรียนด้านการวัดและประเมินผลครูอิสลามศึกษาบางคนไม่ดำเนินการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริง ส่วนสภาพการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี ตามความเห็นของครูอิสลามศึกษา ด้านการวัดและประเมินผล รูปแบบ เกณฑ์การวัดและประเมินผลไม่หลากหลาย ซึ่งแสดงให้เห็นรายละเอียดว่า ครูขาดความมั่นใจในวิธีการวัดและประเมินผล ขาดเทคนิคและประสบการณ์ในการสร้างเครื่องมือหรือแบบทดสอบ ไม่ดำเนินการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงและการวัดและประเมินผลไม่หลากหลาย เป็นต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เณลิมพล และซัน (2549 : บทคัดย่อ) เรื่องสภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลางพบว่า สภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง ตามความเห็นของครูพบว่าในภาพรวมและรายด้านมีการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านสื่อการเรียนการสอนมีปัญหาและความต้องการอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เณลิมพล และซัน (2550 : บทคัดย่อ) เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง พบว่า สภาพการดำเนินการเรียนการสอนอิสลามศึกษาตอนต้น ตามความเห็นของนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อามีเนาะ มามู (2543 : บทคัดย่อ) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส พบว่า ระดับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษา ตามทัศนะของครูสอนอิสลามศึกษาที่มีวุฒิครูและไม่มีวุฒิครูเห็นว่าในภาพรวมมีพฤติกรรมการสอนอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการสอนอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มุฮัมมัดนาเซ ซามะ (2551 : บทคัดย่อ) เรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรจังหวัดยะลา พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา มีการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาที่สอน ปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของครูอิสลามศึกษา ด้านสื่อการเรียนการสอน ครูอิสลามศึกษาไม่ค่อยใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอนหรือใช้สื่อแบบเดิมๆ สื่อมีน้อย และไม่ตรงกับเนื้อหาสาระที่สอน ขาดแคลนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์

ผลวิจัยที่เป็นเช่นนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าครูผู้สอนตระหนักเกี่ยวกับการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนมากกว่าด้านอื่น เนื่องจากสื่อการเรียนรู้อาจเป็นสิ่งที่มีบทบาทในการเรียนการสอนอย่างมากและถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์และประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้อาจเกิดจากการได้รับการอบรมมากกว่าด้านอื่นทำให้ครูมีความรู้และประสบการณ์มากขึ้น และนอกจากนี้ อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนการสอนปัจจุบันครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังขาดสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส

2.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับสภาพปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส ตามตัวแปรตำแหน่งต่างกัน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น

พนักงานจ้างสอนอิสลามศึกษาและครูผู้สอน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่และรับผิดชอบงานการสอนโดยตรง จึงมีความคิดเห็นที่แตกต่างจากตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้าฝ่ายวิชาการ ส่วนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เฉพาะด้านหลักหลักสูตรและการนำไปใช้ และด้านการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอามีเนาะ มามู (2544 : 132) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

2.2 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส ตามตัวแปรตำแหน่งต่างกัน พบว่า ทุกด้านไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะทุกตำแหน่งเล็งเห็นถึงสภาพความต้องการการใช้หลักสูตรในทิศทางเดียวกัน จึงทำให้ผลการวิจัยไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อามีเนาะ มามู (2543 : 132) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง การนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส พบว่า ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านพัฒนาครูผู้สอน ครูสอนอิสลามศึกษาทั้งสองกลุ่มเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง การนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาไม่แตกต่างกัน ส่วนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักหลักสูตรและการนำไปใช้ ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอามีเนาะ มามู (2544 : 132) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส จากแบบสอบถามปลายเปิด พบว่า

3.1 ด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ พบว่า ข้อที่มีความถี่มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ หลักสูตรต้องมีความเป็นเอกภาพและสามารถนำไปใช้ได้จริง ควรมีการปรับปรุงหลักสูตร และกำหนดมาตรฐานตัวบ่งชี้ให้มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงและบริบทของชุมชนและสังคม และควรส่งเสริมให้ครูได้รับความรู้ โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจ การพัฒนาหลักสูตรอิสลาม หรือเข้ารับการอบรมหลักสูตรอิสลาม ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (2556) พบว่า แนวทางการพัฒนาการใช้หลักสูตรด้านหลักสูตรและการนำไปใช้ คือ ครูผู้สอนต้องมีความรู้เรื่องหลักสูตรอย่างถ่องแท้ และควรจัดอบรมครูเรื่องหลักสูตรและการนำไปใช้ทุกปี เพื่อเป็นการกระตุ้นและทบทวนความรู้ให้กับครูผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ

3.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ข้อที่มีความถี่มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ควรจัดบรรยากาศห้องเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน ควรใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย และควรมีการอบรมเกี่ยวกับเทคนิคการจัดการเรียนการสอนแก่ครูผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (2556) พบว่า แนวทางการพัฒนาการใช้หลักสูตรด้านการจัดการเรียนการสอน คือ ควรจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ โดยสามารถพัฒนาทักษะผู้เรียนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย เน้นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนพัฒนาการสอนให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพัฒนาที่ทักษะการคิดอย่างเป็นขั้นตอนและสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ วาริ ธีระจิตร (2530) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้เช่น กิจกรรมช่วยสร้างความสนใจของผู้เรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ ช่วยปลูกฝังและ

ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในบทบาทเรียน เพราะฉะนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญครูผู้สอนควรใช้เทคนิคและกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้กล้าแสดงออกและมีส่วนร่วมในการเรียน สำหรับแนวทางการแก้ไข ให้มีการจัดอบรมวิธีการสอนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ อบรมเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและสนับสนุนให้ครูผู้สอนอิสลามศึกษามีวุฒิประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการสอน อาจเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถแก้ไขในเรื่องของการขาดเทคนิคหรือวิธีการสอน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มูฮัมมัดนาเซ สามะ (2552 : 108) ได้ทำวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตร จังหวัดยะลา ผลวิจัยพบว่าปัญหาด้านการดำเนินการสอนที่พบมากที่สุดคือขาดเทคนิค จิตวิทยาและประสบการณ์การสอนที่สามารถดึงดูดทำให้นักเรียนอยากเรียนรู้

3.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า ข้อที่มีความถี่มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ครอบบรมครูเกี่ยวกับการจัดทำสื่อการสอน ผู้บริหารควรจัดงบประมาณให้ครูผลิตสื่ออย่างเพียงพอ และควรมีสื่อการสอนที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (2556) พบว่า แนวทางการพัฒนาการใช้หลักสูตรด้านสื่อการเรียนการสอน คือ ควรใช้สื่อในการเรียนการสอนทุกครั้ง และมีความหลากหลาย เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ควรใช้สื่อที่ทันสมัย เพื่อให้นักเรียนมีความเป็นพลโลก ทันโลก และทันเหตุการณ์ ในส่วนของหน่วยงานต้นสังกัดควรส่งเสริมงบประมาณด้านสื่อการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูผู้สอนรู้จักผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน โดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และบทเรียนออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เณลิมพล และชัน (2550 : 120) เรื่องสภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า สื่อมีน้อยไม่หลากหลายขาดความทันสมัย ครูอิสลามศึกษายังไม่เข้าใจมากพอเกี่ยวกับสื่อการเรียนการสอน และสอดคล้องกับอามีเนาะ มามู (2544 : 132) ได้ทำวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกรณีเหตุการณ์สอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า สื่ออิสลามศึกษามีไม่เพียงพอ ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในการผลิตสื่อ และงบประมาณได้รับจัดสรรน้อย

3.4 ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า ข้อที่มีความถี่มากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ควรจัดอบรมรูปแบบการวัดผลและประเมินผล ควรออกแบบชุดแบบทดสอบกลางที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และควรประเมินผลครูผู้สอนโดยการนิเทศการสอนภาคเรียนละ 1 ครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (2556) พบว่า แนวทางการพัฒนาการใช้หลักสูตรด้านการวัดผลและประเมินผล คือ ควรจัดอบรมการวัดและประเมินผลแก่ครูผู้สอนและการวิจัยชั้นเรียน ควรมีการจัดทำข้อสอบกลางเพื่อใช้ในการวัดผลและประเมินผล และควรมีการจัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดผลและประเมินผล และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูมัยยะห์ สาและ (2550 : 113) เรื่องบทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังในการจัดการเรียนการสอนของวิทยากรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า สำหรับบทบาทที่คาดหวังมากที่สุด คือต้องการให้มีแบบวัดและประเมินผลผู้เรียนที่เป็นมาตรฐานสามารถนำไปใช้ได้ในทุกระดับ และมีการวัดและประเมินผลในระดับเขตพื้นที่ จังหวัด และระดับชาติ

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า ระดับสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ผู้บริหารหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรวางแผนและหาแนวทางในการพัฒนาครูผู้สอนด้วยการจัดอบรมและสัมมนาเกี่ยวกับหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผลแก่ครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนสังกัดเทศบาลในจังหวัดนราธิวาส ด้านสื่อการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียน สำนักงานการศึกษาเทศบาล และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ควรจัดสื่อและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เพียงพอ ทันสมัยและหลากหลาย นอกจากนี้ ควรจัดอบรมและสัมมนาครูผู้สอนเกี่ยวกับการผลิตสื่อและการใช้สื่ออย่างถูกต้อง เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

3. ผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาคุณภาพของนักเรียน โดยใช้กระบวนการวิจัยในการแก้ปัญหา

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบสภาพปัญหาและความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากับโรงเรียนในสังกัดเทศบาล

2. ควรวิจัยความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากับโรงเรียนในสังกัดเทศบาล ตามทัศนะของนักเรียนและผู้ปกครอง

3. ควรวิจัยถึงความต้องการการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2551 ตามทัศนะของครูสอนอิสลามศึกษา ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. 2546. **การจัดสาระการเรียนรู้อิสลามศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว.
- เฉลิมพล และชน. 2550. “สภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตภาคกลาง”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- โชคชัย รัตนอุดม. 2548. **ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของครูผู้สอนในสังกัดเทศบาลเมืองนราธิวาส: รายงานวิจัย**. สำนักการศึกษาเทศบาลเมืองนราธิวาส.
- ชุ้มยยะห์ สาและ. 2551. “บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังในการจัดการเรียนการสอนของวิทยากรอิสลามศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดยะลา”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ณรงค์กร ชำนาญเวช .2536. “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตการศึกษา 2”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ดำรง เสนอศักดิ์. 2548. “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลาม ศึกษาใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยะบี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ดุสิต ณ สุวรรณ. 2539. “ปัญหาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร ในเขตการศึกษา 2 และ 3” .วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นงลักษณ์ หะยีมะสาและ. 2540. “ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปัตตานี”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์.
- นิตยา มัสเยาะ. 2545. “ปัญหาการบริหารหลักสูตรอิสลามศึกษา ในทัศนะผู้บริหารโรงเรียนและผู้สอนอิสลามศึกษา ของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิตยา เพ็ชรไทยพงศ์. 2545. “สภาพ ปัญหา และข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ภาคใต้ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นุกูล ชูหุ้ย. 2539. “ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา 2”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นุรีซัน ดอเลาะ. 2551. “สภาพและปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดปัตตานี”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษามหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์.

นุรีเยะ รักษ์ปราชญ์. 2551. “ปัญหาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นหลักสูตร อิสลามศึกษา (อิบตีดาอียะฮฺ) พ.ศ.2540 ในโรงเรียนสังกัดเทศบาล สามจังหวัดชายแดนภาคใต้”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์.

มุฮัมมัดนาเซ สามะ. 2552. “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐที่เปิดสอนสองหลักสูตรจังหวัดยะลา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, กระทรวงศึกษาธิการ. 2553. **หลักสูตรอิสลามศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

อามีนาะ มามู. 2543. “ความสัมพันธ์ระหว่างกรณีศึกษาการสอนวิชาอิสลามศึกษาของผู้บริหารกับพฤติกรรมการสอนของครูสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนราธิวาส”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ฮัจยะ มลีนี. 2546. “การประเมินการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล”. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวัดและประเมินผล มหาวิทยาลัยทักษิณ.

al-Nahlawi, Abdul al-Rahman. 1983. **Usul al-Tarbiyah al-Islamiah wa Asalibuha..** Bairut : al-Ma'rifah.

al-Muqbil, Muhammad Bin Muqbil Bin Muhammad. 1995. **al- Awlad wa Tarbiyatuhum fi Daw'a al-Islam.** Kuwait: Najd al-Alamiyyah.